

Metadataverwerking in internationaal perspectief. Van Regels voor de Titelbeschrijving naar Resource Description and Access (RDA)

JOKE WEBBINK

Inleiding	IV F 101-2
1. Wat is Resource Description and Access (RDA)?	IV F 101-3
2. Invoering van RDA als de nieuwe richtlijnen voor catalogiseren in Nederland	IV F 101-4
2.1 Hulpmiddelen bij de Engelse RDA Toolkit	IV F 101-4
2.2 RDA en de taal van het catalogiseren	IV F 101-6
2.3 WorldCat en parallelle records	IV F 101-7
2.4 E-Book pakketten in het GGC, WorldCat en de taal van het catalogiseren	IV F 101-8
2.5 Wat valt er onder de taal van het catalogiseren?	IV F 101-8
2.6 Twee voorbeelden van verschillende talen van catalogiseren	IV F 101-9
2.7 Een RDA-beschrijving in 10 stappen	IV F 101-10
3. Wanneer 'work records' maken? Korte uitleg van FRBR	IV F 101-11
4. Van Regels voor de Titelbeschrijving naar Resource Description and Access (RDA)	IV F 101-12
4.1 'Alternatives' en 'Options' binnen de RDA	IV F 101-13
4.2 Vergelijking van de regelsets	IV F 101-14
4.3 RDA Core	IV F 101-15
5. Vervolgstappen en implementatie	IV F 101-16
5.1 Wat is en wordt er gewijzigd in het GGC in 2013?	IV F 101-17
6. Ondersteuning en cursussen	IV F 101-18
6.1 Cursussen en trainingen	IV F 101-18
6.2 RDA Helpdesk (KB) en RDA Commissie	IV F 101-19
7. Ten slotte	IV F 101-19
Bijlage 1 Een RDA-beschrijving in 10 stappen	IV F 101-21

Inleiding

In de wereld van bibliotheek en informatiebeheer wordt alom de noodzaak gevoeld van aansluiting bij internationale standaarden. Diensten en metadata worden op wereldwijde schaal geleverd en aangeboden. De bibliotheekwereld in Nederland is er daarom van overtuigd dat modernisering van de landelijke informatie infrastructuur en aansluiting bij de internationale standaarden van het grootste belang zijn. Daarnaast streeft men vanwege krimpende middelen naar efficiency-verbetering en kostenreductie¹.

In het voorjaar van 2011 is door de FOBID² Commissie Ontsluiting (FCO) geadviseerd om het regelwerk Resource Description and Access (RDA) als nieuwe catalogiseerstandaard in Nederland toe te passen en daarmee de Regels voor de Titelbeschrijving (RT) te vervangen³. De RT is het op de ISBD gebaseerde regelwerk voor de titelbeschrijvers in Nederland. De afzonderlijke delen zijn vanaf een bepaald moment niet meer bijgewerkt en niet meer aangepast aan nieuwe ontwikkelingen, zoals e-books. Het voorstel van de FCO is door het FOBID bestuur en door het Consortium Gemeenschappelijke Informatie-Infrastructuur (Consortium GII) overgenomen⁴. Het Consortium GII is een samenwerkingsverband tussen wetenschappelijke en openbare bibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek om gemeenschappelijk te werken aan één digitale informatie-infrastructuur voor alle bibliotheken in Nederland.

In 2012 is het voorstel om over te gaan op RDA verder uitgewerkt in een project: SLIM 3.0⁵. In dit project is naast de overgang naar RDA ook onderzocht hoe MARC 21 landelijk als uitwisselingsformaat voor bibliografische gegevens kan worden gebruikt. Onder 'MARC 21 als uitwisselingsformaat' wordt verstaan het standaardformaat waarin de Nederlandse bibliotheken en het GGC⁶ bibliografische gegevens ontlenen en aanleveren aan WorldCat. Het functioneert het tevens als wederkerig uitwisselingsformaat tussen bibliotheken en het GGC. Bovendien vormt de basis voor het formuleren van formateisen aan de leveranciers van metadata en bibliotheeksystemen. De MARC 21 standaard wordt op de website van de Library of Congress⁷ beschikbaar gesteld. Deze standaard kent daarnaast nog vele varianten in allerlei landen. In dit artikel wordt niet ingegaan op dit onderdeel van de ontwikkelingen⁸.

Eind februari 2013 is het eindrapport van SLIM 3.0 goedgekeurd door het FOBID-bestuur en de Stuurgroep GII⁹ en in april is het voorgelegd aan de UKB¹⁰ Hoofden Back Office groep en de UKB werkgroep Metadata i.o.

In dit artikel wordt de huidige stand van zaken met betrekking tot de overgang naar RDA beschreven. Het behandelt de basisafspraken en de keuzes die er tot nu toe gemaakt zijn. Door de overgang op RDA wordt een grote stap gemaakt in de richting van het makkelijker uitwisselen van metadata op internationale schaal. In verschillende landen zijn RDA-commissies actief om die overgang te realiseren. Wel moet opgemerkt worden dat RDA regelgeving in ontwikkeling is. Nog lang niet alles is volledig uitgewerkt. Dit kan consequenties hebben voor de keuzes die nu gemaakt zijn.

1. Wat is Resource Description and Access (RDA)?

RDA betekent Resource Description and Access. Met 'access' wordt niet bedoeld toegang tot online digitale bronnen, maar 'ingangen'. Dus: het beschrijven van bronnen en het vinden dan wel identificeren ervan. RDA is de nieuwe internationale catalogiseerstandaard. RDA is ontwikkeld om beter te kunnen omgaan met digitale en online publicaties van verschillende aard en om betere uitwisseling mogelijk te maken door steeds groter wordende groepen van gebruikers van metadata op het internet. RDA stelt de gebruiker centraal en probeert steeds uit te gaan van de denkwijzen en zoekmanieren van de gebruiker. RDA richt zich niet alleen op bibliotheken, maar de scope is veel breder: archieven, musea, uitgeverij, het semantische web et cetera om uitwisseling van metadata te bevorderen.

RDA is de opvolger van de Anglo-American Cataloguing Rules, second edition (AACR₂), dat tot voor kort de standaard was voor Engelstalige bibliotheken. RDA is in 2010 gepubliceerd en wordt uitgegeven door The American Library Association, The Canadian Library Association en CILIP: Chartered Institute of Library and Information Professionals (UK). De nieuwe catalogiseerstandaard is gebaseerd op het FRBR-model. FRBR betekent Functional Requirements for Bibliographic Records. In dit conceptuele model wordt een bron, en dat kan dus van alles zijn: een tekst, een muziekstuk, een film enzovoort, beschouwd als een product

van intellectuele of creatieve inspanning. Dat product kan op verschillende manieren worden beschreven: als werk, expressie, manifestatie en als item (zie ook paragraaf 3).

Vanaf 1 april 2013 wordt RDA officieel gebruikt door de Library of Congress en de British Library. Nederland is het tweede Europese land dat officieel gaat werken met RDA. In diverse andere Europese landen zijn de voorbereidingen bezig.¹¹ Hoewel verschillende bibliotheken al met RDA werken of op korte termijn gaan werken, is RDA nog volop in ontwikkeling. De regelset wordt de komende jaren nog aangepast en uitgebreid.

De richtlijnen zijn te vinden in de RDA Toolkit. De RDA Toolkit is het online handboek waarin richtlijnen en allerlei aanvullende handleidingen en voorbeelden staan. De officiële website is: <http://rdatoolkit.org>.

2. Invoering van RDA als de nieuwe richtlijnen voor catalogiseren in Nederland

Om over te kunnen gaan op nieuwe regelgeving voor catalogiseren moet er een aantal basisafspraken worden gemaakt en verschillende principebesluiten genomen.

Toen het principebesluit om RDA aan te nemen als de nieuwe catalogiseerstandaard in Nederland was gevallen, is vervolgens in 2012 tot begin 2013 een belangrijke vervolgstap gemaakt die de uitwerking van de overgang op RDA moet ondersteunen. Dit betreft o.a. de taal van het catalogiseren, een voorstel voor een Nederlandse workflow, het instellen van een helpdesk en praktische werkafspraken over hoe bepaalde regels te interpreteren en te gebruiken.

Een abonnement¹² op de RDA Toolkit is een voorwaarde om er mee te kunnen werken.

2.1 Hulpmiddelen bij de Engelse RDA Toolkit

RDA¹³ is een grote en omvangrijke richtlijnen-set in het Engels die online beschikbaar is.

Er is uitvoerig besproken wat dit voor de Nederlandse catalogiseerder betekent. Hoewel er behoefte aan een vertaling gesignaleerd wordt, en er zowel een Chinese, Duitse, Franse en Spaanse vertaling op de markt zijn,

is er besloten om geen Nederlandse vertaling te maken van het complete regelwerk.

De belangrijkste argumenten hiervoor zijn dat het Nederlandse taalgebied en het aantal catalogiseerders relatief klein is en dat de vertaling en het onderhoud ervan heel veel werk is en daardoor erg kostbaar wordt. Ingeschat is dat er in Nederland geen instantie zal zijn die deze grote taak op zich kan nemen en vertaling en onderhoud zal willen financieren.

Om voor de catalogiseerder de overgang naar het werken met Engelse regelgeving te vergemakkelijken worden er drie hulpmiddelen beschikbaar gesteld:

1. Binnen de RDA worden alternatieve regels en opties gehanteerd. Er zijn keuzes gemaakt die leidend zijn voor Nederlandse gebruikers van RDA. De verschillen tussen de RT en RDA zijn gedetailleerd in kaart gebracht. De rapportage hiervan wordt online beschikbaar gesteld.
2. Aan de RDA Toolkit is een *Glossary* met de belangrijkste begrippen toegevoegd. De glossary vormt beschrijft de belangrijkste begrippen uit de RDA. Van de glossary wordt een Nederlandse versie gemaakt.
3. Er is een 'RDA-beschrijving in 10 stappen' in het Nederlands beschikbaar. Deze workflow kan worden gezien als een eerste hulpmiddel bij het beschrijven van een (digitaal) document. Na toestemming door de opsteller, Thomas Brenndorfer (werkzaam bij Guelph Public Library, Ontario, Canada) zal deze Nederlandse workflow beschikbaar gesteld worden. Zie Bijlage 1.

De drie hulpmiddelen zullen voorlopig aangeboden worden via de RDA Helpdesk van de KB¹⁴. In de loop van 2013 zullen ze worden toegevoegd aan de RDA Toolkit, sectie Tools. Wijzigingen en onderhoud lopen via de RDA Helpdesk.

In de sectie 'Teaching and Training' van de RDA Toolkit is Engelstalig instructiemateriaal aanwezig.

Er is een tweemaandelijks gratis webinar en er zijn diverse instructiefilmpjes in de RDA Toolkit Video Help. Op dit moment zijn er twaalf filmpjes over verschillende onderwerpen beschikbaar, bijvoorbeeld over hoe snel en efficiënt kan worden gezocht naar specifieke onderwerpen (RDA Quick Search). De komende tijd zullen meer instructiefilms verschijnen. De filmpjes zijn in langzaam en duidelijk gesproken Engels.

Er is een optie ingebouwd om de films in de eigen taal te ondertitelen.

Om ontwikkelingen bij de houden is de website de beste informatiebron. Daarnaast zijn er diverse mogelijkheden: een blog¹⁵ waarop een á twee keer per maand een kort artikel wordt geplaatst en Twitter en Facebook. De laatste twee zijn op dit moment niet erg actief, de laatste post op Facebook is van december 2012.

2.2 RDA en de taal van het catalogiseren

‘Bibliotheken opereren in een steeds internationaler wordende wereld. Daarbij hoort het uitwisselen van metadata. De taal waarin een record is gecatalogiseerd, is van belang voor een correcte uitwisseling van metadata, en het op een juiste wijze matchen en mergen van records. Vandaar dat het van belang is om de taal van catalogisering expliciet te maken.’

Uit: notulen van de GGC Redactie Richtlijnen op 30 oktober 2012.

De taal van de catalogisering heeft betrekking op de taal waarin de *bibliografische* gegevens in een titelbeschrijving (een record) worden vastgelegd. Het gaat om gegevens die aan de beschrijving worden toegevoegd, maar niet zelf aan het document worden ontleend.

Bijvoorbeeld: de titel van een Franstalig boek wordt overgenomen van de titelpagina, in het Frans. Als er al eerdere uitgaven van dit boek zijn geweest of er bijvoorbeeld een samenvatting bij zit, worden deze in Nederland meestal in het Nederlands opgenomen, bijvoorbeeld ‘eerder verschenen als’ of ‘met samenvatting in het Engels’. Dergelijke toegevoegde gegevens kunnen zijn: annotaties, samenvattingen, trefwoorden, termen die de aard van document vastleggen en toevoegingen aan ingangen ter identificatie.

In RDA zijn algemene regels met betrekking tot taal en schrift in de inleiding opgenomen. In paragraaf 1.4 Language and Script van de RDA Toolkit worden de elementen van de bibliografische beschrijving opgesomd die opgenomen worden in de taal van het document. Daaraan wordt toegevoegd in dezelfde paragraaf:

'When adding data within an element listed above, record the added data in the language and script of the other data in the element unless the instructions for a specific element indicate otherwise.

When recording an element listed above as a supplied element, record the supplied element in the most appropriate language and script.

Record all other elements (including notes) in the language and script, or languages and scripts, preferred by the agency creating the data.'

Dit houdt in dat de 'agency' (instelling) die de metadata maakt, zelf bepaalt in welke taal een record wordt gemaakt. Dit betekent mogelijk dat een aantal bibliotheken in Nederland, bijvoorbeeld universiteitsbibliotheken, als taal van het catalogiseren Engels zal gaan gebruiken.

RDA legt in het algemeen de nadruk op de taal van de klant. Het verdubbelen van records om records in de eigen taal aan te bieden aan de eindgebruiker is toegestaan. Het gebruik van verschillende talen voor verschillende doelgroepen of collecties is ook toegestaan.

Een voorwaarde om uitwisseling tussen records waarin verschillende talen van catalogisering worden gehanteerd goed te laten verlopen, is dat in het uitwisselingsformaat een aanduiding voor '*de taal van catalogiseren*' opgenomen wordt. Voor het Nederlands is de afkorting 'dut'. Dit om te voorkomen dat bijvoorbeeld Nederlandse titelbeschrijvingen na uitwisseling met WorldCat worden overschreven door bijvoorbeeld Engelstalige.

In de richtlijnen van WorldCat staat dat er geen hybride records, d.w.z. records met meerdere talen in een titelbeschrijving, gemaakt mogen worden. Nederland zal zich aansluiten bij deze richtlijnen.

2.3 *WorldCat en parallele records*

De belangrijkste redenen om *de taal van catalogiseren* expliciet te vermelden in een titelbeschrijving zijn het uitwisselen van metadata en het gemeenschappelijk catalogiseren.

Voor WorldCat-gebruikers is beleid op dit terrein vastgesteld. Records die hetzelfde boek beschrijven, maar dat doen in een verschillende taal van catalogiseren worden niet samengevoegd. Als er twee records zijn die dezelfde publicatie beschrijven en het ene record gebruikt Engelstalige annotaties en de andere beschrijving gebruikt Spaanse annotaties, dan spreekt men van zogenoemde 'parallele records'¹⁶, die op grote schaal voor komen in WorldCat.

2.4 *E-Book pakketten in het GGC, WorldCat en de taal van het catalogiseren*

Het aanbod van e-book-pakketten wordt steeds groter. Bibliografische controle van deze pakketten is bijvoorbeeld door tijdgebrek vaak niet of beperkt mogelijk. De records voor deze documenten worden veelal geleverd door de leveranciers al dan niet via WorldCat. Deze e-book-records zijn meestal gemaakt in het Engels als taal van catalogiseren.

Records in WorldCat zonder expliciete taal van catalogiseren worden beschouwd als 'Engels'. Records die vanuit het GGC naar WorldCat worden gestuurd, worden standaard beschouwd als records gemaakt in het Nederlands.

Aangezien de code voor taal van catalogiseren nog niet wordt ondersteund in het GGC, worden de records van e-book-pakketten die in het GGC worden ingelezen, vervolgens na de ingebruikname door een bibliotheek in het GGC teruggestuurd naar WorldCat als een 'Nederlands' record. Ook al is dat record op algemeen bibliografisch niveau in het GGC verder niet bewerkt. In WorldCat wordt dat record vanwege een andere taal van catalogiseren niet samengevoegd met het oorspronkelijke en zelfde record in WorldCat, maar wordt het dan een parallel record. Dit is niet altijd terecht.

Expliciet vermelden van taal van catalogiseren zal een dergelijk proces, dat ongetwijfeld ook tussen andere systemen dan WorldCat en GGC speelt, verhelderen en verbeteren.

2.5 *Wat valt er onder de taal van het catalogiseren?*

In de RDA is vastgelegd welke elementen worden overgenomen in de taal van de publicatie. Niet vastgelegd is welke elementen er niet onder vallen. In WorldCat vallen trefwoorden niet onder de taal van catalogisering. Zo kunnen in WorldCat Nederlandstalige trefwoorden toegekend worden aan een bibliografische beschrijving die als taal van catalogisering Engels heeft. In WorldCat wordt in dat geval de *bron* van de trefwoorden vermelden door die bron wordt bepaald welke taal gevolgd wordt. Daarentegen, bij het toekennen van gecontroleerde auteursnamen is geen voorziening voor het opgeven van de bron.

In WorldCat worden auteursnamen gecontroleerd met de NACO, de auteursnamenthesaurus gebaseerd op die van de Library of Congress. De auteursnamenthesaurus volgt de taal van catalogiseren Engels, en in

principe is de taal van catalogiseren van auteursingenen dezelfde als de taal van catalogiseren van het bibliografische deel. Vanwege de verwerking van de records in WorldCat moet er een samenhangende keuze zijn tussen catalogiseertaal, regelset en thesauri.

2.6 Twee voorbeelden van verschillende talen van catalogiseren

Voorbeelden zijn ontleend aan: Bibliographic Format and Standards, Ch. 3. Special Cataloging Guidelines, Section 3.10. Parallel records for Language of Cataloging (<http://www.oclc.org/bibformats/en/special-cataloging/default.shtm#BCGBAEHC>)

Record appropriately cataloged in French

040 XXX ‡b fre ‡c XXX

041 0 rus ‡a ger ‡b rus

245 0 0 Alice in den Städten ‡h [enregistrement vidéo] / ‡c Hergestellt von Filmverlag der Autoren, Westdeutscher Rundfunk ; ein film von Wim Wenders ; mitarbeit, Veith von Furstenberg, Wim Wenders ; produktion, Joachim von Mengershausen.

260 Allemagne : ‡b Filmverlag der autoren, ‡c 2007.

300 1 vidéodisque (110 min.) : ‡b son., n & b ; ‡c 12 cm.

500 Titre anglais: Alice in the cities.

500 Film réalisé en 1973.

506 Ne peut être prêté à des organismes de l'extérieur.

508 Photographie, Robby Muller ; montage, Peter Przygodda ; musique, CAN ; son, Martin Muller.

511 1 Rudiger Vogler, Yella Rottaländer, Elisabeth Kreuzer, Edda Köchi, Ernest Boehm

520 Un journaliste allemand, Philip, est allé faire un reportage aux Etats-Unis. Alors qu'il s'apprête à rentrer à Munich, il vient en aide à une compatriote qui lui confie sa fillette, Alice, en lui demandant de l'emmener à Amsterdam où elle les rejoindra. Philipp accepte, mais personne ne se présente à l'aéroport d'Amsterdam. Il entreprend alors de conduire Alice chez sa grand-mère et cela l'entraîne dans diverses mésaventures

538 DVD vidéo ; doby digital ; PAL ; région 5.

540 Visionnement privé.

546 Version russe et allemande disponible avec sous-titres russes disponibles.
 Record appropriately cataloged in Dutch
 040 XXX ‡e fobidrtb ‡b dut ‡c XXX
 084 o 81.78 ‡2 bcl
 245 o o Annual report : ‡b reference document / ‡c CEDEFOP, European Centre for the Development of Vocational Training.
 246 3 Annual report CEDEFOP
 246 3 CEDEFOP annual report
 250 English ed.
 260 Luxemburg : ‡b Office for official publications of the European Communities, ‡c 1999-
 300 dl. ‡c 30 cm.
 310 Verschijnt ix per jaar.
 362 o 1998-
 500 Ondertitel varieert.
 500 Beschr. gebaseerd op 1998.
 546 Verschijnt ook in het Duits en Frans.

2.7 Een RDA-beschrijving in 10 stappen

Om de Nederlandse catalogiseerder te ondersteunen bij het beschrijven van specifieke objecten is er gekozen voor een algemene workflow op hoofdlijnen. Zowel bij de overgang naar RDA als daarna. Er is van uitgegaan dat ieder catalogiserend instituut in Nederland een eigen aanvullende handleiding maakt omdat er met verschillende systemen, materialen en toepassingen wordt gewerkt.

Een algemene workflow die door iedereen wordt gehanteerd, zal een generieke werkwijze, conform de RDA-regels, stimuleren. Dit zal een positief effect hebben op de kwaliteit van de beschrijvingen.

Er is uiteindelijk gekozen om de workflow die ontworpen is door Thomas Brenndorfer, 'RDA in ten easy steps' te vertalen in het Nederlands. Deze workflow, waarbij sterk de nadruk wordt gelegd op de gebruiker als uitgangspunt, is een handig hulpmiddel. Elke catalogiserende instelling kan dit voorbeeld als basis gebruiken om een beschrijving van het eigen werkproces van de handmatige verwerking van materialen te maken.

Deze Nederlandse workflow zal als hulpmiddel in de RDA Toolkit (sectie Workflows) worden opgenomen. Zie Bijlage 1.

3. Wanneer ‘work records’ maken? Korte uitleg van FRBR

De gebruiker van de bibliotheek is allereerst geïnteresseerd in de inhoud van een document. Bibliotheken zijn bij het catalogiseren primair gericht op het document zoals dat op dat specifieke moment in die specifieke vorm op dat specifieke tijdstip bij die specifieke leverancier is verschenen. Dat document wordt immers aangeschaft zodat de eindgebruiker kennis kan nemen van de inhoud. Voor de bibliotheek is de catalogus een hulpmiddel om zichtbaar te maken wat er in de collectie beschikbaar is. Voor de eindgebruiker is de catalogus een hulpmiddel om de informatie te vinden die hij nodig heeft¹⁷.

Een gebruiker kan meerdere edities van eenzelfde werk vinden in de catalogus. Hij kan een bepaalde vertaling vinden, maar wordt dan niet geïnformeerd over andere vertalingen of andere edities. Soms vindt een gebruiker beschrijvingen van werken op papier of elektronisch door elkaar of ook wel gemengd in één beschrijving.

Om dit voor de gebruiker beter te structureren, is het FRBR-model (Functional Requirements for Bibliographic Records)¹⁸ bedacht en RDA is hierop gebaseerd. In dit model wordt een informatiebron of document beschouwd als het product van een intellectuele of creatieve inspanning. Dat product kan met behulp van de volgende vier entiteiten beschreven worden: als Work, als Expression, als Manifestation en als Item.

Voorbeelden van FRBR entiteiten	
Work	een roman, een proefschrift, een film
Expression	de originele tekst, een vertaling, een bewerkte versie, een serie op basis van een film
Manifestation	een gedrukt boek, een pdf, een dvd
Item	een exemplaar, een gesigneerd exemplaar

Binnen RDA worden de *relaties* de vier entiteiten vastgelegd en expliciet gemaakt.

RDA benoemt als core-activiteit het leggen van een relatie naar minimaal het ‘work’, of naar de ‘expression’ indien er meerdere expressions zijn. RDA noemt als categorieën met waarvoor het belangrijk is om deze

relaties vast te leggen muziekwerken, juridische werken, religieuze werken en overheidspublicaties, omdat van deze werken vele varianten, edities en versies kunnen verschijnen. Hier zouden ook literatuur, bewegend beeld en geluid aan toegevoegd kunnen worden.

Binnen RDA wordt niet voorgeschreven *hoe* de relatie naar een ‘work’ wordt vastgelegd en laat dat over aan het systeem waarin de catalogiseerder werkt of de eindgebruiker zoekt.

In de praktijk zijn er nog weinig voorbeelden van FRBR-implementaties op basis van RDA te vinden. Op bibliotheek.be¹⁹ is het FRBR-principe geïmplementeerd, maar niet op basis van RDA. In het kader van de NBC (Nederlandse Bibliotheekcatalogus van Bibliotheek.nl²⁰) heeft men met clustermechanismen nieuwe en aparte Work records gecreëerd die als thesaurusrecord functioneren en gelinkt worden aan titelbeschrijvingen. Wel zijn er bibliotheeksystemen op de markt die het maken van aparte records voor Works, Expressions, Manifestations en Items ondersteunen.

Het beleid voor ‘work records’ voor de Nederlandse praktijk wordt komend jaar uitgewerkt door OCLC en de KB. Het uitgangspunt daarbij is om deze zo veel mogelijk automatisch te maken. Daarnaast is het de bedoeling om faciliteiten te ontwikkelen om daar waar het automatisch maken van ‘work records’ lastig is of verkeerd gaat, dit handmatig te kunnen doen, dan wel correcties te kunnen aanbrengen. Essentieel is dat op nationaal en internationaal moet worden aangedrongen op het vaststellen van een standaard uitwisselingsformaat voor ‘work records’ en de internationale ontwikkelingen zullen nauwlettend moeten worden gevolgd.

4. Van Regels voor de Titelbeschrijving naar Resource Description and Access (RDA)

In het SLIM 3.0-project zijn ten aanzien van het werken met de nieuwe regelgeving drie onderwerpen onderzocht en in een rapportage opgenomen:

1. Binnen de RDA Toolkit worden verschillende opties en alternatieven geboden over hoe bepaalde regels in de praktijk geïnterpreteerd kunnen worden. Hiervoor zijn afwegingen gemaakt van de implicaties voor de praktijk en vervolgens keuzes gemaakt.

2. Er is een start gemaakt met het in kaart brengen van de verschillen tussen de RT en RDA.
3. Alle verplichte velden, die als kern van een beschrijving worden beschouwd, de RDA Core, zijn vermeld.

Voor het opstellen van de rapportage zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

1. De structuur van de RDA Toolkit is leidend. Als een catalogiseerder de RDA Toolkit raadpleegt, kan snel worden opgezocht of en wat er over het betreffende onderwerp is gemeld.
2. Er is van uitgegaan dat de catalogiseerders in Nederland vertrouwd zijn met de verschillende delen van de RT die door de FOBID zijn uitgegeven, zoals *Beschrijvingsregels voor niet-seriële publikaties (RT/NS)* en *Beschrijvingsregels voor seriële publicaties (RT/S)*.
3. Er is gekozen voor een praktische focus. Omdat RDA in de plaats komt van de huidige RT zijn de verschillen tussen RDA en de RT overzichtelijk in kaart gebracht.
4. Het is een inventarisatie. Het document is niet leesvervangend voor de RDA Toolkit. Het is een hulpmiddel bij het zich eigen maken van RDA en toegang tot de RDA Toolkit is essentieel.

De complete rapportage kan worden gezien als een aanzet voor een handboek voor de Nederlandse catalogiseerpraktijk. Bibliotheken die niet in het GGC catalogiseren, maar die wel willen overgaan op RDA kunnen de rapportage gebruiken als leidraad.

4.1 'Alternatives' en 'Options' binnen de RDA

Er is onderzocht welke alternatieven en opties die *binnen* RDA worden geboden door Nederland gevolgd dan wel niet gevolgd moeten worden. De RDA Toolkit bevat een aantal richtlijnen en instructies die als alternatief ('Alternative') of als optie ('Optional Addition' of 'Optional Omission') zijn geformuleerd. Er is vanuit een internationale visie naar de alternatieven en opties gekeken en waar mogelijk rekening gehouden met ontwikkelingen. De keuzes zijn leidend voor alle catalogiseerders in Nederland, dat wil zeggen dat de individuele catalogiseerder of catalogiserende instelling niet zelf meer hoeft te beslissen over de alternatieven en opties. Dit is in lijn met de algemeen geuite wens voor eenduidigheid en uniformiteit in het toepassen van RDA.

Nieuw voor de Nederlandse catalogiseerder zal het Oordeel van de catalogiseerder (Cataloger's judgment) zijn. In lastige gevallen, die niet dagelijks zullen voorkomen, zal van de catalogiseerder worden gevraagd om zelf een verstandige beslissing te nemen. Dit kan gaan om het opnemen van allerlei toevoegingen in de titelbeschrijving. Het advies is om hier vooral pragmatisch mee om te gaan.

Onderstaande tabel biedt een overzicht van de implicaties van de keuzes van de Werkgroep Richtlijnen RDA

Keuze Werkgroep Richtlijnen RDA	Ja	Nee	Oordeel catalogiseerder
Keuzes in RDA			
Alternative	Het alternatief wordt gevolgd i.p.v. de hoofdregel.	Uitsluitend de hoofdregel wordt gevolgd.	Per instelling of situatie wordt bekeken of het alternatief wordt gevolgd of niet.
Optional Addition	De hoofdregel wordt gevolgd inclusief datgene wat in de optionele toevoeging staat.	Uitsluitend de hoofdregel wordt gevolgd.	De optionele toevoeging wordt aan het oordeel van de catalogiseerder overgelaten.
Optional Omission	De hoofdregel wordt gevolgd met inachtneming van datgene wat in de optionele weglating staat.	Uitsluitend de hoofdregel wordt gevolgd.	De optionele weglating wordt aan het oordeel van de catalogiseerder overgelaten.

4.2 Vergelijking van de regelsets

Behalve het vaststellen van 'alternatives' en 'options' is er gedetailleerd gekeken naar de verschillen tussen de RT en de RDA. Omdat de RDA regelset erg uitgebreid is, kon niet alles in 2012 worden afgerond en zijn tot nu toe de verschillen op de FRBR-niveaus Manifestation en Item inzichtelijk gemaakt.

Na afronding wordt de gehele rapportage wordt aangeboden aan de RDA Toolkit, om beschikbaar te stellen via de sectie Tools. Op dit moment is de vergelijking van de delen 1 en 2 van de *Regels voor de titelbeschrijving*:

Beschrijvingsregels voor niet-seriële publicaties, kortweg RT/NS of RT1, en *Beschrijvingsregels voor seriële publicaties*, kortweg RT/S of RT2 beschikbaar via de RDA Helpdesk²¹.

De RDA is voor het Engelse taalgebied geschreven, dit kan in de gebruikte voorbeelden soms een onbedoeld komisch effect hebben. Een voorbeeld uit de RDA Toolkit over het gebruik van hoofdletters. Appendix A, Capitalization, waarbij bedacht moet worden, zoals wij allen weten, dat in het Engels wordt *ik (I)* met een hoofdletter wordt geschreven:

A.38.3 Personal Pronouns

Do not capitalize *ik*.

In general, capitalize *U*, *Uw*, and *Gij* in personal correspondence.

4.3 RDA Core

RDA gaat bij het beschrijven van metadata uit van een minimumset van elementen die in een beschrijving opgenomen dient te worden, dit wordt de RDA Core genoemd. Een volledig overzicht van alle core-elementen wordt in de rapportage opgenomen. De core-elementen moeten worden gezien als het minimum van een beschrijving: deze velden moeten in ieder geval worden gebruikt door iedereen die RDA gebruikt. Als aanvulling hier op kan men er voor kiezen om beschrijvingen meer of minder uitgebreid te maken. Ook zorgt het gemeenschappelijk gebruik van dezelfde core-elementen voor consistente kwaliteit van beschrijvingen.

Voorbeeld uit de RDA Toolkit van een luisterboek waarin de RDA regels worden toegepast. De core-elementen zijn roze gemarkeerd.

RDA elements RDA REF	RDA ELEMENT	ATA RECORDED
2.3.2	Title proper	Lives of girls and women
2.4.2	Statement of responsibility relating to title proper	Alice Munro
2.5.2	Designation of edition	Abridged
2.5.4	Statement of responsibility relating to the edition	by Ruth Fraser
2.8.2	Place of publication	Fredericton, NB, Canada
2.8.4	Publisher's name	BTC Audiobooks, an imprint of Goose Lane Editions
2.8.6	Date of publication	date of publication not identified
2.11	Copyright date	© 2005
2.13	Mode of issuance	multipart monograph
2.15	Identifier for the manifestation	ISBN 0-86492-398-8
3.2	Media type	audio
3.2	Media type	computer
3.3	Carrier type	audio disc
3.3	Carrier type	computer disc
3.4	Extent	3 audio discs
3.5	Dimensions	12 cm

5. Vervolgstappen en implementatie

De FOBID Commissie Ontsluiting heeft in het voorjaar van 2011 besloten om RDA als nieuwe catalogiseerstandaard aan te nemen. Dit betekent dat RDA gaat gelden voor alle Consortium GII bibliotheken die nu de *Regels voor de Titelbeschrijving (RT)* gebruiken, met uitzondering van de UvA die op basis van AACR2 in WorldCat catalogiseert en het RDA-beleid van WorldCat volgt. In het voorjaar van 2013 zijn de rapportages van SLIM 3.0 besproken en goedgekeurd. Dat betekent dat er naar alle waarschijnlijkheid, in afwachting van financiering, in 2013 een vervolg aan overgang op RDA wordt gegeven.

Het overgangsbesluit heeft gevolgen voor het catalogiseren zelf, maar ook voor het gebruikte catalogiseersysteem. Bibliotheken die aangesloten zijn bij het Consortium GII zullen daarom lokaal moeten bekijken welke aanpassingen voor catalogiseer- en zoek-en-vind-platformen nodig zullen zijn.

5.1 Wat is en wordt er gewijzigd in het GGC in 2013?

Dit betekent dat in het GGC een aantal wijzigingen gefaseerd zullen worden aangebracht. Dit heeft gevolgen voor zowel bibliotheken die online catalogiseren in het GGC als voor bibliotheken die offline metadata aanleveren.

Per 1 april 2013 zijn onderstaande kenmerkcodes toegevoegd:

- type inhoud;
- type medium; en
- type drager.

Voor bibliotheken die *online* in het GGC catalogiseren betekent dit dat zij de kenmerkcodes gaan toevoegen. Meer informatie hierover is te vinden op de website van OCLC²².

Voor bibliotheken die *offline* aan het GGC leveren betekent dit:

Per 1 april 2013 mogen de bovenstaande kenmerkcodes aangeleverd worden. Per 1 januari 2014 wordt het aanleveren van de kenmerkcodes verplicht gesteld.

Voor bibliotheken die rechtstreeks in WorldCat catalogiseren, gelden de WorldCat-richtlijnen.

Per 1 september 2013 worden de volgende aanpassingen in het GGC gedaan:

- geen gebruik meer van Latijn in de titelbeschrijvingen;
- de regel van maximaal drie auteurs opnemen vervalt;
- een selectie van toepassing van RDA core-elementen.

OCLC zal over deze aanpassingen in het GGC de gebruikers informeren en voorlichten.

6. Ondersteuning en cursussen

6.1 Cursussen en trainingen

Overgang op nieuwe regels impliceert dat men zich de nieuwe regelgeving eigen zal moeten maken.

Zeker de eerste jaren, maar wellicht ook nog daarna, zal er behoefte zijn aan scholing en training in de nieuwe manier van metadateren. De op dit moment bestaande cursussen van de Stichting GO²³ en Ingressus worden aangepast aan de nieuwe regelgeving en er zijn overgangscursussen nodig om met de verschillen tussen de huidige en de nieuwe regels te leren werken.

Er zullen verschillen cursussen moeten worden opgezet, zowel op basis als op verdiepingsniveau. De cursussen kunnen worden gegeven in groepsverband of op individueel niveau via online modules. In het vervoltraject worden de mogelijkheden onderzocht om een online basismodule RDA te ontwikkelen.

In de basis cursus zal het ontwikkelen van kennis omtrent de hoofdlijnen van het catalogiseren met RDA en het praktisch kunnen toepassen van de nieuwe richtlijnen aan de orde komen. Daarbij ligt de nadruk op de core-elementen, het denken in FRBR-terminologie en het aanleren van 'Cataloger's judgement'.

Het doel van de verdiepingscursus is het opleiden van senior-catalogiseerders en andere gebruikers, waarbij het ontwikkelen van kennis over het onderwerp en het aanleren van een kritische kijk op de grote hoeveelheid vakliteratuur en nationale en internationale ontwikkelingen centraal staat. Zij kunnen worden beschouwd als sleutelfiguren die medewerkers in de eigen organisatie kunnen instrueren en bijscholen. Daarnaast zal er wellicht behoefte zijn aan structurele bijscholing waarbij RDA in relatie tot FRBR wordt behandeld. De structurele bijscholing is themagewijs: losse onderwerpen uit bovenstaande cursussen die online nader toegelicht worden, op basis van behoefte en/of ontwikkelingen.

Om zich de uitgangspunten en terminologie eigen te maken, kan er ook gebruik gemaakt worden van een Nederlands basisboek geschreven door Peter Schouten van Ingressus. Het boek verscheen in 2013 en biedt hulp bij het aan de slag gaan met RDA ²⁴.

6.2 RDA Helpdesk (KB) en RDA Commissie

Kennisontwikkeling en ondersteuning van praktijkvragen in Nederland is een vereiste om de overgang naar RDA soepel te laten verlopen. Ondersteuning bij de overgang naar RDA en later voor juiste en consequente toepassing van de RDA-regels is essentieel. Daarom wordt een RDA Helpdesk opgericht, die wordt ondergebracht bij de KB. De Helpdesk beantwoordt vragen via telefoon en e-mail en door middel van een FAQ over de interpretatie en toepassing van de RDA-regels en andere praktijkvragen van catalogiserende instellingen. Via de website van de KB wordt inmiddels al informatie aangeboden²⁵.

Daarnaast zal een RDA Commissie de Helpdesk ondersteunen en internationale ontwikkelingen volgen. De RDA Commissie bewaakt de consequente toepassing van de RDA-regelgeving en overlegt op nationaal en internationaal niveau over de ontwikkelingen binnen de regelgeving, bijvoorbeeld binnen de European RDA Interest Group, EURIG²⁶. Zeker gedurende de komende jaren tijdens de ontwikkelfase van RDA moeten ontwikkelingen nauwlettend gevolgd worden. EURIG biedt Nederland de mogelijkheid invloed uit te oefenen op de RDA-regelgeving en kennis en materiaal uit te wisselen met Europese partners. Op dit moment is Nederland in de EURIG vertegenwoordigd door de KB en OCLC. Deelnemende landen bespreken hun wijzigingsvoorstellen met EURIG-partners en bij consensus wordende voorstellen gezamenlijk ingediend.

7. Ten slotte

RDA is een update, geen revolutie.

Uitspraak van Daniel van Spanje, Senior Product Manager OCLC
zomer 2012

Omdat aansluiten bij internationale standaarden om uitwisseling van metadata te bevorderen bij bibliotheken in Nederland hoge prioriteit heeft, is besloten over te gaan van de huidige gehanteerde RT op RDA. RDA is een regelset, gebaseerd op FRBR-principes, die nog in ontwikkeling is en voorlopig nog zal blijven ontwikkelen. In april 2013 is een verbeterde, beter leesbare versie van de RDA Toolkit gelanceerd.

Hoewel het in het begin lastig zal zijn om te werken met Engelstalige regelgeving, zal dit na een gewenningsperiode zeker lukken met gebruikmaking van de Nederlandstalige hulpmiddelen die ter beschikking zijn of worden gesteld. Deze hulpmiddelen zullen in de loop van 2013 beschikbaar worden gesteld via de RDA Toolkit. Daarnaast is de Helpdesk van de KB beschikbaar voor alle praktijkvragen over RDA.

De overgang naar RDA wordt gefaseerd in gang gezet.

In de loop van de komende jaren zullen verschillende wijzigingen stapsgewijs worden doorgevoerd in het GGC. Omdat de vernieuwing geleidelijk verloopt, zal men voldoende tijd hebben om zich de nieuwe regels eigen te maken.

Het uiteindelijke resultaat beoogt dat uitwisselen van metadata met andere instellingen en met uitgevers gemakkelijker zal worden. Dit betekent dat de gebruiker uiteindelijk betere, meer eenduidige gegevens tot zijn beschikking krijgt en daardoor makkelijker zal kunnen vinden wat hij nodig heeft.

Dankbetuiging

Dit artikel had niet geschreven kunnen worden zonder het inspirerende en gedegen werk van Daniel van Spanje. Grote delen van de tekst zijn overgenomen uit de rapportages van het SLIM 3.0-project, waaraan een aantal collega's enthousiast bijdragen hebben geleverd:

Yvonne van den Broek, Marianne Brouwer, Frits de Goojer, Frank Koper, Ben Landsbergen, Karin Lodder, Linda de Man, Marjolein Nieboer, Jos Odekerken, Laura Peters, Hans van der Ruijt, Peter Schouten, Martie Severt, Anja Smit, Daniel van Spanje, Jacques Spaapen en Yvonne van der Steen.

Allen hartelijk dank.

Joke Webbink
8 juli 2013

Bijlage 1 Een RDA-beschrijving in 10 stappen

Algemene workflow voor het maken van een titelbeschrijving volgens de RDA-regels.

1. Kijk naar het object.

Registreer de gegevens waardoor de gebruiker het object kan identificeren. Neem deze over zoals ze in de publicatie te vinden zijn: *title proper, other title information, variant titles, statements of responsibility/edition/publication/series, date of publication, copyright date, series statement, ISBN, etc.*

Maak annotaties die behoren bij elk van deze identificerende elementen, conform RDA.

Beschrijf volgens de regels van *Group 1 Entities – Manifestations and Items*, zie *Ch. 2, en ook Ch. 1*

2. Kijk nog een keer naar het object.

Leg de fysieke kenmerken van het object vast die nodig zijn om de juiste publicatie te selecteren: *media type, carrier type, number of pages, dimensions, font size if appropriate, etc.*

Vul deze identificerende elementen in, conform RDA.

Beschrijf volgens de regels van *Group 1 Entities – Manifestations and Items*, zie *Ch. 3, en ook Ch. 1*

3. Bekijk hoe het object is verworven en hoe deze ter beschikking wordt gesteld.

Registreer dat wat relevant is voor het verkrijgen van de publicatie: *price, contact information, restrictions on access, restrictions on use, URL, etc.*

Beschrijf volgens de regels van *Group 1 Entities – Manifestations and Items*, zie *Ch. 4, en ook Ch. 1*

4. Bekijk vorm en inhoud van het object.

Registreer de gegevens die gebruikers kunnen helpen bij het identificeren van de inhoud van de publicatie: *preferred title [formerly 'uniform title'], form of work, date of work, place of origin (see Ch. 16 to identify places), history of the work, content type, language of expression, identifiers, etc.*

Maak tot slot het *authorized access point* voor het *work aan*, terwijl de andere identificerende elementen in nieuwe of bestaande bibliographic of *authority fields* beschreven worden.

Maak alternatieve *access points*, conform RDA. Maak *authorized access points* voor gerelateerde werken (bijvoorbeeld series), conform RDA.

Beschrijf volgens de regels van *Group 1 Entities – Works and Expressions*, zie Ch. 6, en ook Ch. 5.

5. Bekijk de inhoud van het object opnieuw.

Registreer aan de hand van de inhoud die eigenschappen die de gebruiker kunnen helpen bij het selecteren van deze publicatie: *nature of contents*, *coverage of contents*, *intended audience*, *summary of content*, *illustrative content*, *details of language used to express contents*, *supplementary material (index, bibliography)*, *colour content*, *awards*, etc.

Beschrijf volgens de regels van *Group 1 Entities – Works and Expressions*, zie Ch. 7, en ook Ch. 5.

6. Bekijk welke *persons, families and corporate bodies* gerelateerd zijn aan de publicatie.

Registreer wat bijdraagt tot het identificeren van een *person/family/corporate body*.

Voor een *person*, gebruik: *name (kies preferred name and record variant names)*, *dates*, *title*, *fuller form of name*, *gender*, *country associated with person*, *place of residence*, *affiliation*, *language of the person*, *field of activity*, *profession or occupation*, *biographical information*, *identifiers*, etc.

Maak tot slot het *authorized access point* voor de *person/family/corporate body*, waarbij de andere identificerende elementen in nieuwe of bestaande *authority fields* worden verwerkt. Maak alternatieve *access points*, conform RDA.

Beschrijf volgens de regels *Group 2 Entities – Persons, Families and Corporate Bodies*, zie Chs. 8-11

NB.: Om *plaatsen gerelateerd aan een person/family/corporate body* te vinden ga naar Ch. 16. [*Place* is een *Group 3 Entity*]

NB.: Het *authorized access point* voor een *person/family/corporate body* zal waarschijnlijk nodig zijn als onderdeel van het *authorized access point* voor een *work* in Ch. 6.27-6.31.

7. Toon de *primary relationships* tussen *work, expression, manifestation* en *item* in de publicatie.

Maak het de gebruiker mogelijk alle gegevens te vinden die de *works* en *expressions vormen, evenals* alle items waaruit de manifestatie bestaat.

Leg de *primary relationships* in de publicatie vast door gebruik te maken van

identifiers, authorized access points of maak samengestelde beschrijvingen die de *works* en *expressions* combineren met een beschrijving van de manifestatie.

Beschrijf volgens de regels: Primary Relationships between Group 1 Entities, zie Ch. 17.

8. Toon de relaties tussen *work/expression/manifestation/item* en *persons, families en corporate bodies*.

Help de gebruiker alles te vinden dat in verband kan worden gebracht met de publicatie door deze relaties vast te leggen. Geef de relaties met *persons, families en corporate bodies* aan door *identifiers, authorized access points, relationship designators* en *notes* te gebruiken, conform RDA.

Beschrijf volgens de regels: Relationships between Group 1 and Group 2 Entities, zie Chs. 18-22.

NB.: Een *person, family* of *corporate body* is vaak nodig om het *authorized access point* voor een *work* te maken (zie 6.27-6.31).

9. Toon de relaties tussen *work/expression/manifestation/item* en andere *works, expressions, manifestations en items*.

Help de gebruiker alle *works, expressions, manifestations, and items* te vinden die gerelateerd zijn aan het object door deze relaties vast te leggen. Help de gebruikers de relaties tussen twee of meer *works, expressions, manifestations, of items* te begrijpen. Geef relaties aan door gebruik te maken van *identifiers, authorized access points, relationship designators, structured or unstructured descriptions, numbering of part, along with source consulted notes, cataloguer's notes* en *explanations of relationships*, conform RDA. Beschrijf volgens de regels: Relationships between Group 1 Entities – Chs. 24-28.

10. Toon relaties tussen *persons, families, corporate bodies* en andere *persons, families en corporate bodies*.

Help de gebruiker de *persons, families en corporate bodies* te vinden die gerelateerd zijn aan *persons/families/corporate bodies* die te maken hebben met het object door deze relaties vast te leggen. Help gebruikers de relaties tussen twee of meer *persons, families, or corporate bodies* te begrijpen. Geef relaties aan door gebruik te maken van *identifiers, authorized access points, relationship designators*, samen met *source consulted*

notes, cataloguer's notes en uitleg van de relaties, conform RDA Beschrijf volgens de regels: Relationships between Group 2 Entities, zie Chs. 29-32.

Gebaseerd op: RDA in 10 easy steps, Created by Thomas Brenndorfer
tbrenndorfer@library.guelph.on.ca

Noten

1. De wetenschappelijke bibliotheek op weg naar 'the cloud'. Beleidsplan 2011-2015 Samenwerkingsverband universiteitsbibliotheken & Koninklijke Bibliotheek UKB, 2011. http://www.ukb.nl/nieuws/UKB_Beleidsplan.pdf.
2. FOBID: <http://www.fobid.nl/organisatie>.
3. Advies aan de FOBID Commissie Ontsluiting over de toepassing van RDA in Nederland. Door RDA Werkgroep van de FOBID Commissie Ontsluiting, 1 maart 2011.
4. Internationale ontwikkelingen in het GGC: RDA, FRBR en MARC 21. Website van OCLC, 14 februari 2012. <http://www.oclc.org/nl/nl/ggc/support/rda.htm#intro>.
5. Dit project werd begeleid door mw. drs. Anja Smit, Bibliothecaris RU Utrecht namens de Stuurgroep GII en mw. drs. M. Nieboer, Bibliothecaris RU Groningen namens FOBID. Het project werd uitgevoerd in nauwe samenwerking met dhr. D. van Spanje, Senior Product Manager bij OCLC Leiden.
6. GGC: Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem dat wordt onderhouden door OCLC.
7. MARC 21 Format for Bibliographic Data. 1999 Edition (Update No. 1 (October 2001) through Update No. 14 (April 2012)). <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/>.
8. Er zijn drie uitwisselingstabellen opgesteld: a. voor het formaat van bibliografische records; b. voor het formaat van thesaurusrecords en c. voor het formaat van holdingrecords. De uitgewerkte MARC 21 tabellen worden onderhouden en ter beschikking gesteld door OCLC. <http://www.oclc.org/nl-NL/support/product-specific/ggc/slim-rda-marc-21.html>.
9. Voor dit artikel is uitgebreid gebruik gemaakt van het eindrapport van SLIM 3.0, inclusief bijlagen, dat te vinden is op de website van OCLC. <http://www.oclc.org/nl-NL/support/product-specific/ggc/slim-rda-marc-21.html>. Dit rapport is een product van alle leden van de werkgroepen, waarbij een zeer grote bijdrage afkomstig is van Daniel van Spanje.
10. UKB: UKB is het samenwerkingsverband van de Nederlandse universiteitsbibliotheken en de Koninklijke Bibliotheek. <http://www.ukb.nl/>.
11. Lijst van landen en instellingen die voorbereidingen treffen om over te gaan op RDA: http://www.rdatoolkit.org/RDA_institutions (dd. 10 juli 2013).
12. Informatie over prijzen van de Toolkit staan de website. Er kan voor de periode van een maand een proefabonnement worden aangevraagd. <http://www.rdatoolkit.org/trial>.
13. Zie <http://access.rdatoolkit.org/>.
14. Helpdesk RDA van de KB: <http://www.kb.nl/expertise/voor-bibliotheken/resource-description-and-access-rda>.

- 15 RDA Blog: <http://www.rdatoolkit.org/blog>.
- 16 Voor een nadere toelichting, zie: Bibliographic Format and Standards, Ch. 3. Special Cataloging Guidelines, Section 3.10. Parallel records for Language of Cataloging (<http://www.oclc.org/bibformats/en/specialcataloging/default.shtm#BCGBAEHC>).
- 17 In een hilarisch filmpje, gemaakt door J. Weinheimer (Gesprek tussen een klant en een sprekende catalogus) wordt duidelijk gemaakt wat de insteek van de klant is en wat die van de bibliotheek(catalogus): <http://www.xtranormal.com/watch/12351402/conversation-between-a-patron-and-the-library-catalog-short>.
- 18 What is FRBR? <http://www.loc.gov/cds/downloads/FRBR.PDF>.
- 19 Bibliotheek.be is een samenwerkingsverband van Vlaamse openbare bibliotheken. <http://bibliotheek.be/>.
- 20 Bibliotheek.nl <http://zoeken.bibliotheek.nl/>.
- 21 De rapportage over 2012 is beschikbaar via de Helpdesk van de KB. <http://www.kb.nl/expertise/voor-bibliotheken/resource-description-and-access-rda>.
- 22 Informatie over de nieuwe kenmercodes: <http://www.oclc.org/content/dam/support/winibw/nieuw-in-winibw-3.5.pdf>.
- 23 Stichting GO <http://www.goopleidingen.nl/> en Ingressus <http://www.ingressus.nl/Diensten/Cursussen.aspx>.
- 24 Peter Schouten, Catalogiseren in het FRBR-tijdperk. Basiskennis voor titelrecords. Rotterdam: Ingressus, 2013. Het eerste hoofdstuk is hier in te zien: <http://files.m5.mailplus.nl/user80093/1081/Hoofdstuk%201.pdf> en het boek is te koop bij Ingressus: <http://boekhandel.ingressus.nl/nl/product/9789082067507/catalogiseren-in-het-frbr-tijdperk.html>.
- 25 Koninklijke Bibliotheek, Resource Description and Access (RDA): <http://www.kb.nl/expertise/voor-bibliotheken/resource-description-and-access-rda>.
- 26 Meer informatie over EURIG: <http://www.slainte.org.uk/eurig/>.